

El sistema educatiu de les Illes Balears: realitat i perspectives

Per Martí X. March i Cerdà

Al pròleg d'aquest *Anuari de l'Educació de les Illes Balears* hem posat de manifest que l'objectiu que ens plantejam és **analitzar l'estat del sistema educatiu de les Illes Balears**, tant pel que fa al sistema escolar com pel que es refereix a les diferents institucions i als diferents espais educatius que, tot i una formalització diferent del que representa l'escola, tenen una significativa i progressiva transcendència social. Així el que pretenem és, d'una banda, donar elements per poder **conèixer i comprendre** la situació de l'educació a la comunitat autònoma de les Illes Balears i, d'altra banda, **contribuir a cercar solucions** als diversos problemes que té plantejats l'educació a la nostra comunitat.

En el marc d'aquests objectius, i en aquesta introducció, vull posar de manifest els punts més significatius del sistema educatiu de les Illes Balears, que són un reflex, d'una banda, dels diversos treballs que formen part del present Anuari i, d'altra banda, són una plasmació de les diverses problemàtiques que durant el present curs acadèmic s'han posat de manifest en el si de la comunitat autònoma de les Illes Balears. No es tracta, doncs, d'un resum de l'Anuari ni d'una radiografia integral sobre el sistema educatiu balear, **sinó d'una anàlisi de tot allò que ens pot ajudar a conèixer, a caracteritzar i a comprendre la realitat i les perspectives educatives de les Illes Balears, emmarcades en el context del sistema educatiu espanyol.**

En aquest context plantejat, els punts més significatius del sistema educatiu de les Illes Balears són, des de la nostra perspectiva, els següents, sense un objectiu d'exhaustivitat ni ordenats segons la seva importància:

1. No hi ha cap dubte que **el finançament o si es vol la manca de finançament** —emmarcat en un problema més estructural que afecta tot el finançament de la comunitat autònoma de les Illes Balears— és, d'entrada, el problema més greu que té plantejat el sistema educatiu de les Illes Balears. Efectivament, a una mala transferència econòmica en el cas de l'educació s'hi han d'afegir els increments de les despeses educatives, a causa, fonamentalment, de l'increment del nombre d'alumnes, procedents bàsicament de la immigració, de la necessitat de donar resposta a la creixent diversitat educativa i social, de la mateixa aplicació de la LOGSE i de la mateixa necessitat de fer política educativa que tendeixi cap a la qualitat. Tot i que el nostre objectiu no és analitzar la quantificació del dèficit econòmic existent en matèria educativa, el que resulta clar és la incapacitat de la comunitat autònoma de les Illes Balears, en les actuals condicions financeres, de donar la resposta adequada a les necessitats creixents d'educació que la nostra societat, que la societat del coneixement i la del segle XXI, exigeix, tant per raons econòmiques com per raons socials.

És evident, doncs, que ens **trobam davant un problema estructural** que no es pot resoldre amb mesures conjunturals, sinó que cal dur a terme un pla integral que examini tots els dèficits existents, el paper de l'Estat central, l'actual model de finançament, el paper de la CAIB, la prioritització de les polítiques educatives que s'han de posar en marxa, la recerca de consensos i de complicitats entre la comunitat educativa en relació amb aquest tema, l'acord de mínims entre els grups parlamentaris i la negociació seriosa amb el Govern central a dos nivells: d'una banda la resolució, d'acord amb l'actual model de finançament, dels problemes existents i, d'altra banda, la resolució dels problemes estructurals de finançament autonòmic balear. Tanmateix, la possible, malgrat difícil, resolució d'aquesta problemàtica no pot deixar de banda el fet que la discussió de les prioritats de política educativa pot ser un element que també afecti els problemes de finança-

ment educatiu, com que afecti la concertació del batxillerat, el finançament de l'educació infantil, la potenciació de l'escola pública o les millores de les ràtios professors/alumnes, o altres mesures de foment de qualitat educativa.

En qualsevol cas, el que resulta evident és que només des de la resolució d'aquest problema de finançament de l'educació no universitària i universitària, la comunitat autònoma de les Illes Balears pot començar a resoldre, amb polítiques clares, contundents i de prioritització de l'educació, els diversos problemes que té plantejats la societat de les Illes Balears. Efectivament, l'anàlisi de l'estat de l'educació a través d'un seguit d'indicadors resulta realment preocupant, malgrat els esforços dels darrers anys: baixa despesa pública en educació, baixa inversió en recerca, desenvolupament i innovació i escassa presència del sector privat en aquesta recerca, poca consideració social en relació amb la formació, ineficient i ineficaz inversió realitzada en la formació ocupacional...

Tanmateix, és evident que **aquest increment del finançament educatiu de les Illes Balears, també, implica un increment dels recursos econòmics dedicats a l'educació per part del Govern espanyol** en el procés d'incrementar el percentatge de PIB dedicat a l'educació i de poder assolir els nivells d'inversió dels països més importants del nostre entorn. La convergència real amb els països de la Unió Europea exigirà un increment dels recursos dedicats a l'educació, tant pel sistema educatiu espanyol com pel sistema educatiu de les Illes Balears.

A més, el nostre sistema econòmic necessita, també, que l'educació funcioni. Així doncs, són diversos els informes, les veus i les declaracions que posen de manifest que el model de creixement i de desenvolupament actual de les Illes Balears comença a presentar signes i evidències d'esgotament, tant des de la perspectiva econòmica i turística com des de la perspectiva ambiental i territorial. Fins i tot el prestigiós diari *Le Monde*, en un informe econòmic, va assenyalar l'èxit conjuntural del model econòmic i turístic de les Illes Balears, però posant de manifest l'absència d'una alternativa viable amb vista als propers anys.

A aquesta realitat s'hi ha d'afegir el fet que el grau de desenvolupament de l'estat i de la societat del benestar social a les Balears es caracteritza per un dèficit i per unes contradiccions que cal analitzar i sobre els quals cal reflexionar d'una forma seriosa i rigorosa. Les dades i els fets que sobre aquesta realitat constatarem resulten prou simptomàtics d'una situació perillosa i preocupant si no es prenen mesures que vagin més enllà de les conjuntures, i que ens pot dur cap a una situació social conflictiva i amb tendència a la desvertebració.

Efectivament, si hom analitza l'estat de les pensions i dels serveis i recursos per a la gent gran, els recursos sanitaris existents o la despesa sanitària per habitant, les dades sobre la qualitat en el treball, la mitjana dels salaris, el nombre i les característiques dels contractes temporals, la incapacitat progressiva del sistema per absorbir tota la mà d'obra que es vol incorporar al mercat de treball, la disminució dels fixos discontinus, la baixa qualificació professional dels treballadors o l'augment de les situacions d'exclusió social i la manca de recursos per donar resposta a les necessitats i a les demandes que l'allau immigratòria dels darrers anys està plantejant, etc., podem posar de manifest no solament els dèficits socials de les Illes Balears, sinó també la necessitat de desenvolupar unes polítiques estructurals de benestar social si es vol una societat cohesionada.

Si tots els experts plantegen que el futur, i el present, necessita una inversió real en capital humà, una aposta per la societat del coneixement, el futur econòmic, turístic i ambiental de les Illes Balears resulta, en funció d'aquestes dades sobre l'estat de l'educació, molt preocupant. I el canvi d'aquesta tendència no pot basar-se només en el fet que el Govern central participi en la construcció de noves infraestructures educatives, sinó que **implica un canvi real del model de finançament de les Illes Balears —bàsic per seguir creixent de forma sostenible, per seguir sent solidaris, per desenvolupar polítiques de benestar social i per no perdre el tren del futur— que possibiliti la construcció real d'un sistema educatiu públic, equitatiu i de qualitat.**

Però, de la constatació d'aquesta realitat educativa, el que en la meua opinió resulta més preocupant és l'anàlisi sobre l'estat de l'educació a la CAIB des de la perspectiva del finançament, i les dificultats per resoldre els problemes estructurals del nostre sistema educatiu, amb tot el que aquest fet pot tenir per poder afrontar els reptes d'un futur que ja és aquí.

2. Un segon element de la realitat educativa de les Illes Balears sobre el qual cal fer una anàlisi amb profunditat fa referència a **la problemàtica de l'escolarització**: a l'increment del nombre d'alumnes als nivells bàsics de l'educació infantil, de l'educació primària i de l'educació secundària obligatòria, s'hi ha d'afegir el poc nombre d'estudiants d'educació postobligatòria al batxillerat i la formació professional, o la baixa taxa d'estudiants universitaris. Efectivament, és evident que en relació amb aquesta qüestió del nombre d'estudiants, s'ha de fer una referència específica a uns fets que cal analitzar des d'una perspectiva de contradicció, de dicotomia i d'una certa polarització. Una contradicció que podem posar de manifest amb un seguit de fets: en primer lloc, i des d'una òptica històrica, és evident que les Illes Balears no s'han caracteritzat per una gran preocupació per l'educació. Les dades existents sobre el nombre de centres, les taxes d'analfabetisme, la poca atenció a la formació professional i a tota l'educació secundària postobligatòria, el retard en els processos de modernització educativa, l'existència tardana d'una universitat de les Illes Balears, la poca consciència social sobre la importància de l'educació i la formació en el si de la societat civil de les Balears, etc. posen de manifest que la comunitat autònoma de les Illes Balears té unes mancances històriques i estructurals sobre el sistema educatiu que són difícils de resoldre de forma important i ràpida. I, en segon lloc, **a aquestes mancances històriques i estructurals s'hi han d'afegir les noves demandes d'escolarització en els nivells obligatoris**, la qual cosa obliga a fer una política de construcció de centres, que va començar amb el Govern de les Illes Balears del *pacte de progrés* i continua amb l'actual Govern del Partit Popular.

Així doncs, aquest increment del nombre d'estudiants en els nivells obligatoris —que s'ha de correlacionar amb l'impacte de la immigració escolar— és un dels més importants que es donen en relació amb les diverses comunitats autònomes espanyoles. Efectivament, les Illes Balears presenten un dels creixements més espectaculars de tot l'Estat, i l'esforç que s'ha de fer des de la perspectiva financera és molt important. Però, juntament amb aquest important procés d'escolarització en els nivells obligatoris, s'han d'assenyalar les baixes taxes d'escolarització en els nivells no obligatoris —formació professional, batxillerat, ensenyament superior i educació universitària. **Es tracta, doncs, d'una contradicció important que pot tenir a llarg termini significatives conseqüències per a la cohesió social i per al desenvolupament econòmic de les Illes Balears.**

De tot el que s'ha dit, podem assenyalar que l'esforç que la comunitat autònoma de les Illes Balears ha de fer per donar resposta a les noves necessitats i demandes d'escolarització és prou significatiu; però, també, hauria d'incrementar encara més el seu esforç si vol que la taxa d'escolarització de l'educació postobligatòria s'incrementi de forma progressiva. **Tot això implica afirmar que el sistema educatiu de les Illes Balears es troba en una cruïlla amb vista al futur i als nous reptes socials, educatius, econòmics, culturals i tecnològics.**

3. En el context d'aquesta problemàtica de l'escolarització, de les demandes i de les noves necessitats, **el fenomen de la immigració escolar resulta realment un element nou i canviant** dins el panorama de l'educació de les Illes Balears. Efectivament, tot i que les Illes Balears han rebut, a partir del boom turístic i de la posada en marxa del model de desenvolupament, fonamentat sobre els serveis, importants fluxos migratoris procedents, d'una banda, de la Península a nivell intern i, de l'altra, de diversos països europeus, l'actual onada immigratòria procedent del nord d'Àfrica, de l'Amèrica del Sud o dels països de l'Est resulta realment impactant socialment, culturalment i educativament. Un element nou que està canviant el panorama de les escoles de les Illes Balears, sobretot de les públiques.

Efectivament, no hi ha cap dubte que la immigració a les Illes Balears és un fenomen cada vegada més transcendent tant des d'una perspectiva social, econòmica, política i urbanística, com des d'una perspectiva cultural, lingüística, ciutadana o escolar. **Es tracta del reconeixement d'una realitat que de cop i volta, de forma progressiva, de forma quasi imperceptible, s'ha fet visible, s'ha fet real, tal com va succeir fa un seguit d'anys a la majoria de països del nostre entorn europeu.**

En qualsevol cas, el que resulta evident és que l'educació i l'escola són uns dels àmbits més sensibles quant a l'entrada d'immigrants; i les dades, en aquest sentit, són realment significatives d'aquesta nova realitat, que té un fort impacte educatiu, tant pel que fa al sistema escolar com a cada una de les escoles que reben aquest flux d'escolars immigrants.

Així, **el primer impacte** al qual cal fer referència, des d'una perspectiva estructural, és, sens cap dubte, **l'increment del nombre d'estudiants immigrants, any rere any i de forma espectacular.** Es tracta d'un dels creixements més alts de tot l'Estat, que incideix d'una forma directa en la necessitat de construir nous centres a les zones urbanes i turístiques de les Illes Balears, sobretot de Mallorca i d'Eivissa, i d'incrementar la despesa educativa pel que fa a infraestructures, personal docent, serveis i equipaments; un increment que repercuteix sobretot en l'educació infantil i en l'educació primària, i que començarà a repercutir, d'aquí a uns cursos, sobre l'educació secundària. En aquest context cal demanar-se si té la CAIB el finançament adequat per donar resposta a aquesta allau d'immigrants des de la perspectiva escolar, sanitària o social. Tot i que la resposta és òbvia, les perspectives, malgrat els darrers canvis d'opinió sobre la insuficiència del nostre finançament autonòmic, no són gaire optimistes.

El segon d'aquests impactes és l'increment de les ràtios professor/alumnes en els diversos nivells educatius, en determinats centres i, sobretot, en diverses escoles públiques. Per tant, a pesar de les declaracions «legals» sobre l'objectiu de la qualitat de l'educació, anam en un camí contrari al de l'esmentada qualitat i excel·lència educativa. Una situació, aquesta.

que pot fer augmentar el «fracàs escolar», l'absentisme escolar, la desescolarització dels estudiants, la desmoralització del professorat o el desconcert de tota la comunitat educativa, i que afectarà, sobretot, determinats sectors socials i culturals.

I el tercer dels impactes més significatius fa referència a la desigual escolarització dels immigrants entre l'escola pública i l'escola concertada. Aquesta dualització de l'escolarització dels estudiants immigrants entre centres públics i centres concertats pot produir, en determinades zones i escoles, importants problemes d'integració i de cohesió social, amb una dicotomia perillosa entre els qui opten per l'escola concertada i els qui ho fan per l'escola pública. I tot això pot tenir efectes indesitjables des de la perspectiva de la segregació social d'aquests col·lectius, de l'existència de centres «només» per a immigrants i de la construcció d'una imatge i d'una percepció «negativa» de l'escola pública.

Anam a les Illes Balears cap a una dualització social i escolar? No donam a l'escola una responsabilitat excessiva en relació amb l'objectiu de la integració? Està preparada l'escola per dur a terme un procés d'integració dels immigrants? És possible integrar aquests immigrants en un context real de manca de mesures i recursos socials? Aguditza el fenomen de la immigració les diferències entre centres públics i concertats? O fins i tot, no anam en aquest aspecte del tractament de la diversitat social en el si de la institució escolar cap a un model triple d'escolarització amb una escola privada que no integra, de fet, cap d'aquestes problemàtiques; amb una escola concertada, majoritàriament, amb alumnes amb necessitats educatives especials i amb pocs immigrants — entorn del 15%—, i amb una escola pública, sobretot algunes, amb tots els problemes de la diversitat escolaritzats i integrats en el si de les seves aules?

Tot i que el fenomen de la immigració té molts de matisos i dimensions, he volgut posar de manifest el que fa referència a aquesta qüestió de la integració escolar i social, perquè la no-resolució adequada d'aquesta problemàtica a través de la posada en marxa de les mesures polítiques, legislatives, educatives i socials necessàries pot tenir importants conseqüències a mitjan i a llarg termini, amb **una ruptura perillosa dels processos de cohesió i vertebració social de la societat illenca.**

Així doncs, és evident que **la problemàtica de la immigració té, per a l'escola, tres grans reptes:** en primer lloc, la capacitat d'integrar escolarment i socialment aquest col·lectiu de forma natural; en segon lloc, que l'entrada d'aquest col·lectiu divers i plural no signifiqui un retrocés en el procés de millora de la qualitat de l'educació, i, en tercer lloc, aquest increment de la immigració escolar no pot ser, no ha de ser, un element negatiu per a l'escola pública i s'han d'evitar el processos de dualització escolar i social. **Serà capaç la institució escolar de donar resposta a aquests reptes?**

4. Tot i els problemes quantitius que té plantejats el nostre sistema educatiu des de la perspectiva de la manca de places d'escolarització o de la baixes taxes d'escolarització en determinats nivells educatius, **no cal oblidar ni es pot deixar de tenir en compte la qüestió de la qualitat educativa.** Efectivament, i en aquest context de la dimensió qualitativa de l'educació, a les Illes Balears cal que ens plantejem un seguit de qüestions: la important taxa de fracàs escolar, sobretot a la secundària, el baix nivell educatiu que en determinades matèries tenen els estudiants de les

Illes Balears, l'increment de les ràtios professor/alumnes en determinats centres educatius a causa de la immigració escolar, les dificultats per donar respostes adients a la diversitat educativa que es va incrementant progressivament, els problemes que tenen els docents, sobretot a la secundària, davant els nous reptes educatius, les diverses situacions conflictives, els problemes de les escoles per poder ser un element capdavanter en el procés d'alfabetització tecnològica, la desigual distribució de la diversitat dels alumnes entre les escoles públiques i les escoles privades, la disminució progressiva de la imatge de l'escola pública davant la societat i l'opinió pública amb totes les conseqüències que aquest fet pot tenir des de la perspectiva de la cohesió social i escolar, la disminució de la participació de la comunitat educativa en la gestió educativa, etc. Tanmateix, i malgrat aquests problemes qualitatius, és important, també, que quan s'abordi la problemàtica educativa, per part de les autoritats educatives, dels mitjans de comunicació i, fins i tot, dels mateixos membres de la comunitat escolar, **es destaquin, també, els aspectes positius; es tracta d'evitar els processos de desmoralització, donant missatges negatius, comunicant notícies sobre el que no funciona de l'educació, etc.** No es tracta de negar la realitat, no es tracta de posar els punts negatius, no es tracta de marginalitzar la part obscura de l'educació, es tracta, simplement, d'intentar un equilibri entre el que és positiu i el que és negatiu del sistema educatiu.

Tanmateix, el sistema educatiu de les Illes Balears, a més dels reptes quantitius, ha de començar a donar resposta als reptes qualitatius, a la dimensió qualitativa de l'educació. I perquè això sigui així, cal posar en marxa bateries de mesures educatives que millorin el nivell educatiu de les Illes Balears. Però, per a això, també calen recursos, calen polítiques clares, calen programes de formació específics, calen mecanismes de participació. Cal cercar totes les complicitats necessàries per millorar l'educació; cal fer possible la màxima coordinació entre totes les administracions implicades, etc. I aquesta millora de la qualitat de l'educació, que no es pot reduir a un plantejament legislatiu, malgrat la necessitat de tenir un context normatiu determinat, s'ha de realitzar a través d'una planificació adequada, a través de recursos suficients, a través d'una formació específica determinada, a través de l'existència de complicitats entre els diversos membres de la comunitat educativa, a través d'un canvi d'actituds entre els actors de l'educació, a través de l'existència de valors socials que potenciïn la formació i l'educació, etc. **I les Illes Balears, en aquest aspecte de la qualitat, necessiten que totes aquestes condicions es compleixin, sobretot les que es relacionen amb la importància que la societat de les Illes Balears, les seves famílies, els estudiants i els diversos agents socials donin a la formació, a l'educació i a la cultura.** Per tant, el que resulta evident, des de la perspectiva de la qualitat educativa, és que l'increment dels processos d'escolarització, sobretot a l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària —nivells que tal com s'ha dit necessiten la construcció de places escolars— s'ha de realitzar i s'ha de fer, també, des de la qualitat.

5. Però els problemes de places d'escolarització, bàsicament, en els nivells obligatoris i els problemes de qualitat de l'educació a les Illes Balears no són els únics ni els més importants. **Efectivament, la qüestió de l'equitat, de la igualtat d'oportunitats, no es pot dissociar de la política de construcció de centres i de la posada en marxa de mesures que fomentin la qualitat educativa.** És evident que el tema de la igualtat d'oportunitats resulta complex des de totes les perspectives i tots els nivells. Efectivament, quan es relaciona l'equitat i l'educació, fem referència a la necessitat de començar a aplicar totes les mesures que redueixen les desigualtats d'entrada al sistema escolar, sobretot en els nivells de l'educació infantil; a la necessitat

d'incrementar els recursos que facilitin que el rendiment educatiu no sigui diferent en funció de l'origen social, geogràfic, territorial o d'altre tipus, i a la necessitat d'incrementar les possibilitats de tot el conjunt d'estudiants de sortir adequadament del sistema educatiu i de poder integrar-se dins el sistema social i el mercat de treball.

I no hi ha cap dubte que a les Illes Balears, també, hi ha problemes significatius des de la perspectiva de l'equitat i de la igualtat d'oportunitats, no solament per la manca de places escolars o per les taxes de fracàs escolar, d'absentisme educatiu o d'objecció escolar. **Així, un dels instruments bàsics que han de possibilitar l'existència d'una igualtat d'oportunitats i una política real d'equitat educativa és, en la meua opinió, la política de suport a l'escola pública i a la redefinició de les relacions entre l'escola pública i l'escola privada concertada, sobretot des de la perspectiva del tipus d'escolarització de la diversitat d'alumnat, o de l'existència dels recursos pedagògics o tecnològics necessaris.**

En aquest context plantejat, és un fet evident que les lleis i la lògica del mercat comencen a penetrar, de forma progressiva, en el si del sistema educatiu, i que la llibertat d'elecció de centre és el paradigma fonamental d'aquesta penetració; una qüestió, aquesta, que ha provocat i provoca importants controvèrsies legislatives, ideològiques i educatives en el marc de les diverses polítiques escolars que s'han desenvolupat per part dels diversos poders públics en relació amb el dret a l'educació i a la llibertat d'ensenyança. **Tanmateix, és evident que la qüestió de l'elecció de centre no es pot dissociar de les polítiques existents sobre la igualtat i la diversitat educatives i socials.**

Però, realment, és possible l'elecció de centre escolar per part dels pares o dels estudiants? Tot i que alguns pensen que tot és possible amb decrets i normes o amb declaracions fortament polititzades i mancades de realisme, la resposta s'ha de donar des de la complexitat educativa i no des de la simplicitat ideològica, tenint en compte els condicionants reals que, de facto, impossibiliten que tots els pares puguin elegir el centre que volen per als seus fills.

Així, un primer element que condiona lògicament la possibilitat d'elecció de centre educatiu per part de les famílies és, sens cap dubte, **la suficiència de places escolars que escolaritzin adequadament la demanda i les necessitats existents**, d'acord amb les ràtios que es recomanen en els diversos nivells educatius; així, a les Illes Balears resulta evident que en determinades zones no solament manquen places escolars i, també, hi ha un problema de massificació a determinats centres, sinó que el nivell d'elecció de tipus de centre varia en funció dels municipis, de les zones o de les barriades. La necessitat de construir centres educatius a determinats pobles de Mallorca, d'Eivissa i Formentera o de Menorca és una condició sine qua non perquè el nivell d'oferta escolar estigui en relació amb el nivell de demanda de places escolars.

Un segon condicionant que resulta fonamental és **la relació existent entre el tipus de centre —públic, privat o concertat— i la seva ubicació geogràfica**. En aquest sentit, l'anàlisi de la situació dels centres privats o concertats de les Illes Balears constata que existeixen models territorials d'escolarització diferents, en funció de la relació escola pública-escola privada; així, és evident que la presència d'escoles privades i concertades als municipis més petits, a les zones rurals, a les barriades més populars de les Balears és gairebé imperceptible, mentre que les escoles priva-

des i concertades estan més presents a Mallorca que a les altres Illes, o que aquestes s'ubiquen a les ciutats més importants i a les barriades de més alt nivell econòmic i social. Per tant, les possibilitats d'elecció de centre per a les famílies és desigual en funció d'allà on es viu.

Un tercer condicionant que, també, **és important tenir en compte quan s'analitza la possibilitat d'elecció de centre per part dels usuaris de l'educació és la manera com es distribueix la diversitat social i educativa que existeix entre els estudiants.** Així, i en aquest context, s'ha d'assenyalar que les diferències entre els centres, a més d'altres indicadors, s'estableixen, fonamentalment, en funció del tipus d'alumnat que escolaritzen; i no s'ha d'oblidar que la forma com la diversitat es distribueix entre els distints centres educatius té molt a veure amb les possibilitats dels dits centres de desenvolupar la seva tasca educativa de forma eficaç i amb els resultats escolars aconseguits.

Per tant, la distribució de la diversitat de l'alumnat entre l'escola pública i l'escola privada concertada a les Illes Balears constata que l'escola pública escolaritza majoritàriament l'alumnat immigrant, l'alumnat amb dificultats a causa de l'origen socioeconòmic o sociocultural, l'alumnat amb necessitats educatives especials per raons físiques, psíquiques o sensorials als centres ordinaris, els estudiants d'incorporació tardana o els estudiants d'edat no idònia. Aquestes dades resulten prou significatives, ja que afecten les condicions en què la pràctica educativa es desenvolupa, la imatge social de l'escola pública, i, a més, constitueixen un indicador fonamental de l'estat de la igualtat distributiva i de l'equitat educativa i social entre l'educació pública i l'educació privada concertada a la CAIB, i de l'autèntica realitat de la llibertat d'elecció de centre educatiu.

Així doncs, és evident que quan es parla de la llibertat d'elecció de centre educatiu, cal tenir en compte, entre d'altres, aquests condicionants i l'existència de criteris objectius, comuns i equitatius entre els centres finançats amb diners públics a l'hora d'accedir-hi. Els problemes de l'educació ni es poden resoldre d'acord amb la lògica del mercat ni es poden reduir a la qüestió de la llibertat d'ensenyança. **La recerca real de la qualitat —al marge de la necessitat de resoldre els problemes de manca de places— s'ha de realitzar des de la perspectiva de l'equitat educativa i social, si es vol aconseguir una societat cohesionada i equilibrada. Però, per això, cal una política de suport real a l'escola pública, el desenvolupament d'una nova ordenació entre la xarxa educativa pública i concertada, o la construcció d'una nova cultura de la cosa pública en educació, amb tot el que aquest fet implicaria a tots els nivells.**

6. Un dels fets que caracteritzen el sistema educatiu de les Illes Balears és, sens cap dubte, la qüestió universitària; una qüestió que **té com a element més significatiu la baixa taxa d'estudiants universitaris a la CAIB en comparació amb altres comunitats autònomes;** una taxa molt baixa si hom té en compte el producte interior brut i el nivell de renda per capita dels habitants de les Balears. Es tracta d'un fet que posa de manifest la gran contradicció entre el nivell de creixement econòmic de la comunitat autònoma de les Illes Balears i el seu nivell de desenvolupament humà —que té com a indicadors més significatius l'educació i la formació, entre d'altres—; un fet, aquest, que tindrà importants conseqüències per al futur de les Illes Balears si no es produeix un canvi d'orientació significatiu.

Tanmateix, les darreres dades que ha fet conèixer la UIB posen de manifest que **la tendència a la baixa que havia registrat la Universitat en els cursos anteriors sembla que comença a canviar d'una forma tímida**. Les causes d'aquest fet són, sens cap dubte, el desenvolupament de les noves titulacions que es varen posar en marxa durant l'anterior legislatura, amb l'aprovació de cinc diplomatures i d'una llicenciatura, i la implantació de noves titulacions a les seus de Menorca i de les Pitiüses, un conjunt de titulacions que responien a les necessitats professionals i econòmiques de la societat de les Illes Balears i a les demandes dels estudiants.

A aquest fet s'hi ha d'afegir que, en els darrers cursos, la UNED i la UOC han incrementat el nombre d'estudiants universitaris de forma significativa, tot i que caldria aclarir les dades reals d'aquest increment; així mateix, s'ha d'assenyalar que anualment uns sis-cents estudiants de les Illes sol lliciten el trasllat d'expedient per poder cursar estudis en altres universitats, la meitat dels quals de titulacions que s'imparteixen a la UIB. **I en aquest context de visió integral del sistema universitari de les Illes Balears, cal que la UIB faci una profunda reflexió sobre el camí que ha de seguir, en funció de les diverses dades existents, la creixent competència universitària i els reptes universitaris de futur.**

Des d'aquesta perspectiva, la pregunta que ens podem formular és si realment **hom pot fer incrementar el nombre d'estudiants universitaris a les Illes Balears, ateses les demandes de la societat del coneixement**. No cal dir que si bé la resposta és positiva, hem de tenir en compte un seguit de factors que poden entrebancar el possible creixement de la taxa d'estudiants universitaris a la nostra societat; i tot això sense entrar a analitzar altres aspectes de la política universitària, entre els quals cal assenyalar el que fa referència a la qüestió de les beques i dels ajuts universitaris, que necessitaria un tractament diferenciat.

Així, i en primer lloc, és evident que l'aposta per l'educació superior per part de la societat illenca, de les famílies i dels ciutadans, implica no solament un creixement econòmic equilibrat i harmònic, sinó, i sobretot, una política d'ocupació que posi l'èmfasi sobre la qualificació i la qualitat en el treball; i això implica **un canvi no sols en determinats aspectes del nostre model econòmic, sinó sobretot en la cultura d'ocupació existent a les Illes Balears per part de les empreses**. I, perquè això sigui possible, és necessària una política activa per part de l'administració autonòmica que incentivi la contractació de titulats universitaris i, a més, un reforçament de les relacions entre la Universitat i la societat, a través de les seves empreses i de les diverses administracions, de forma real i no purament formal.

En segon lloc, una política que vulgui fer augmentar el nombre d'estudiants universitaris no pot desconèixer els efectes negatius que, **en aquest aspecte de la democratització de l'educació, podria tenir l'aplicació total de la LOCE**, tot i estar en procés de no-desplegament provisional; efectivament, la filosofia d'aquesta llei, la institucionalització dels diversos itineraris educatius, la segmentació educativa i la dualització escola pública-privada, l'efecte selectiu de la prova general del batxillerat, l'intent de posar proves per a l'entrada a la universitat —que contradia l'aplicació del districte únic i de la mobilitat real dels estudiants—, etc., són aspectes de la legislació educativa que podrien dificultar, tal com han posat de manifest diversos experts educatius, l'increment del nombre d'estudiants universitaris.

En tercer lloc cal començar a reflexionar sobre els efectes que sobre el nombre d'estudiants —increment o disminució— **pot tenir l'aprovació de les noves titulacions de quatre anys, en lloc del tres anys de les diplomatures, en el marc de la convergència universitària europea**; una qüestió, aquesta, que pot desviar estudiants cap a la formació professional de grau superior, a causa de l'augment dels anys d'estudi. A més, amb la implantació del crèdit europeu com a paradigma del nou model d'aprenentatge, es pot allargar la duració real de les diverses titulacions oficials, amb totes les conseqüències per a la permanència dels estudiants universitaris.

I finalment és necessari, si hom vol que els plans de captació i de fidelització d'estudiants universitaris siguin un èxit, un canvi en la mentalitat, en la filosofia, en l'organització, en les funcions del professorat, etc., de la UIB, posant l'èmfasi sobre l'estudiant com a «client», sobre el qual cal que giri el conjunt de la Universitat des de la perspectiva de la docència, dels horaris, dels serveis, de la metodologia d'ensenyança-aprenentatge, de la flexibilitat en el procés de permanència, del tractament de la diversitat d'estudiants —amb titulacions acadèmiques i professionals, amb diplomes culturals i sèniors—, etc. Es tracta, doncs, que la UIB, igual que totes les universitats, faci les reformes internes necessàries que els nous temps universitaris exigeixen; unes reformes que necessiten, tanmateix, voluntat política, saber el que es vol, marginar els corporativismes i els interessos a curt termini, tenir lideratges clars pel que fa al rectorat, als centres i als departaments, i capacitat real de servei a la comunitat universitària. **L'autonomia universitària obliga, també, a assumir a les universitats i els seus òrgans de govern les seves responsabilitats, i no esperar que tot arribi de l'administració pública o de la societat. Tots tenim la nostra responsabilitat.**

7. Tot i que no tenc la intenció de fer una anàlisi exhaustiva sobre els problemes educatius, si que hem fet referència als més significatius, als més importants —i dels quals es fa una anàlisi al llarg dels diversos treballs que conformen el present **Anuari de l'educació de les Illes Balears**. Però, de l'anàlisi d'aquests problemes, i fins i tot de les incerteses educatives actuals, el que resulta necessari **és el pacte, és el consens, és el diàleg, és la negociació.**

Efectivament, és evident que l'educació de les Illes Balears necessita **un consens de mínims i una prioritització d'objectius, atesos els problemes reals i quotidians que té plantejats el nostre sistema educatiu**, i d'alguns dels quals hem fet una petita anàlisi: la manca d'un adequat finançament educatiu, la solució a la qual no pot dependre de les conjuntures polítiques; la significativa taxa de fracàs escolar, sobretot a l'ESO i que necessita mesures plurals, recursos i flexibilitat pedagògica; el baix nivell d'escolarització de la CAIB en les etapes no obligatòries (batxillerat, formació professional i universitat); la construcció d'infraestructures educatives a les zones urbanes i a les zones turístiques de les Illes Balears, a causa, fonamentalment, de l'allau immigratòria; la necessitat de modernitzar els equipaments educatius actuals; la imprescindible informatització educativa dels centres; el tractament adequat de la diversitat social i educativa; la redefinició de les relacions entre l'escola pública i l'escola concertada, a través d'un acord que possibiliti, entre altres objectius, l'existència d'una xarxa educativa integrada amb els mateixos drets i deures; l'estabilització i la racionalització de les plantilles de professorat als centres; el desenvolupament total del model lingüístic escolar que possibiliti l'aprenentatge de les dues llengües al final de l'escolarització obligatòria, partint de la

situació real del català; l'aposta real per la qualitat de l'educació; la solució dels problemes de convivència a les escoles; la urgent coordinació dels serveis educatius amb els serveis socials; l'increment de l'autonomia dels centres i la necessària professionalització de la gestió; la potenciació del paper dels ajuntaments en l'educació; la dotació de serveis educatius complementaris a l'escola pública, etc.

Evidentment, els problemes de l'educació de les Illes Balears **no es poden resoldre en una legislatura, ni a través de l'acció d'un sol grup polític, ni a través de decrets i de normes; no es poden resoldre amb decisions unilaterals ni tampoc creant més problemes dels que ja existeixen**. Es tracta, en definitiva, de negociar, entre el Govern, els grups parlamentaris, els sindicats d'ensenyança, les associacions de pares, els ajuntaments, etc., totes les mesures educatives necessàries, amb l'objectiu de construir un sistema educatiu de qualitat, equitatiu, eficaç i que doni resposta a les noves demandes i necessitats que el segle XXI planteja a les institucions educatives, i que faci possible la integració de les Illes Balears dins la societat del coneixement. Aquesta és l'autèntica prioritat, si hom creu realment en l'educació. **Calen reformes educatives, però fetes des del consens, des de l'acord i des del diàleg**.

En el marc de les reformes educatives que cal posar en marxa, **cal fer una referència a la paràlització de la LOCE i a les seves conseqüències educatives, socials i polítiques**. Tot i que els nous responsables que gestionaran l'educació a Espanya han aprovat una moratòria en l'aplicació de la LOCE i que obriran un temps per dialogar i posar les bases del que ha de ser el nostre sistema educatiu, seria necessari que no es tornàs a caure en els errors de la legislatura passada. I això significa diàleg real entre tots els sectors de la comunitat educativa, el desenvolupament real de la Conferència Sectorial d'Educació, l'assumpció per cada comunitat autònoma i per part del Govern central de les seves responsabilitats, dels seus drets i dels seus deures, amb l'objectiu de construir entre tots un sistema educatiu equitatiu i de qualitat. En qualsevol cas, seria necessari que es plantejàs la reforma de la LOCE, malgrat les dificultats que hi haurà, **amb una idea d'estabilitat, de continuïtat i de flexibilitat amb vista al futur**, però introduint els instruments i els mecanismes necessaris per dur a terme les reformes que qualsevol sistema educatiu necessita per adaptar-se als nous reptes que la societat actual exigeix i demana. I tot això s'ha de fer amb la planificació de les reformes, amb la participació dels sectors afectats, amb l'aplicació progressiva d'aquestes reformes. **Es tracta, tal com he dit abans, de no sotmetre els sistemes escolars a canvis profunds de forma permanent i arbitrària en funció de l'existència de conjuntures polítiques favorables**.

Tanmateix, a ningú no li escapa que els sistemes educatius actuals, en el segle XXI, necessiten canvis permanents, però aquests canvis s'han de concebre a través d'ajustaments continuats, de propostes quotidianes, de solucions i millores reals, de recursos adaptats i mesures realistes. Si educar avui és gestionar la incertesa del futur, no es pot, des de les instàncies polítiques, incrementar aquesta incertesa proposant canvis sense la complicitat necessària, ja que l'educació, com a procés, necessita combinar l'estabilitat amb l'aplicació de petits canvis, de petites reformes. Si hom analitza la realitat educativa actual a Europa, podem constatar la continuïtat i l'estabilitat dels diversos sistemes educatius, malgrat l'existència continuada de petites reformes, d'adaptacions progressives, d'ajustaments específics, de modificacions permanents i de canvis concrets.

Així doncs, en qualsevol cas, el que sí que es demostra amb aquesta situació educativa actual és que el desenvolupament del nostre sistema educatiu no es pot dur a terme des de la conflictivitat permanent, des de les decisions unilaterals o des de la falta de diàleg; aquesta forma de «governar» l'educació no solament no contribueix a resoldre els problemes de l'educació ni a donar resposta als reptes socials i educatius de la societat del coneixement, sinó que produeix la desmoralització del professorat, la desorientació de les famílies, la indiferència dels estudiants, la crispació política i social i l'increment de la incertesa educativa. **En el marc d'aquesta situació, resulta totalment necessari dur a terme un autèntic pacte escolar a tot l'Estat, malgrat les dificultats existents, i, també, a les Illes Balears. El futur per a una educació millor així ho exigeix.**

8. Tot i que la majoria dels treballs del present **Anuari de l'educació de les Illes Balears** es refereixen al sistema escolar, el desenvolupament de l'educació posa de manifest la progressiva institucionalització de l'educació no formal, de la idea de l'aprenentatge al llarg de tota la vida o de la idea d'educació permanent. **Efectivament, assistim a una nova situació educativa, en què la consolidació de formes i institucions educatives no formals no solament és una realitat cada vegada més important, sinó que comença a ser concebuda com un nou dret que necessita una articulació institucional i una vertebració social.** Així doncs, a les Illes Balears cal assenyalar, d'una banda, l'existència de diverses institucions educatives no escolars en procés d'institucionalització i de professionalització i, d'altra banda, la necessitat de posar en marxa una política que reforci la institucionalització de l'educació social, com a resposta a les noves demandes socials, econòmiques, culturals, formatives i tecnològiques. En aquesta perspectiva hem de posar de manifest que es tracta d'una realitat que necessita polítiques concretes i sectorials per part de les diverses institucions públiques —govern autonòmic, consells insulars, ajuntaments o mancomunitats— i per part de les diverses institucions de la societat civil, que treballen en els diferents àmbits i per als diversos grups de població i d'edat. Es tracta d'una nova necessitat, d'un nou repte social i educatiu i d'un nou dret en procés d'institucionalització. En aquest sentit, un dels objectius del present *Anuari de l'educació de les Illes Balears* serà analitzar les diverses institucions educatives i valorar-ne el nivell de consolidació i de professionalització educativa i social, des de la perspectiva de la vertebració social i de l'equitat educativa.